



„MUZYKANCY” reż. Kazimierz Karabasz

Opracowanie Mateusz Wiskulski

I. PODSTAWOWE TECHNIKI NAUCZANIA

STOPKLATKA	
Wskazówki dla nauczyciela	Pytania do uczniów
<p>Pokaż uczniom kadr z tramwajarzami wychodzącymi z warsztatu (00:57).</p> <p>Pokaż uczniom kadr z opisem tekstowym (01:45).</p> <p>Pokaż uczniom kadr z dyrygentem wymachującym batutą (04:34) oraz dowolny kadr przedstawiający innego muzyka.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Kim są bohaterowie filmu? Skoro to tramwajarze – skąd tytuł filmu?• Do jakiego innego tekstu kultury nawiązuje ten opis? <u>PODPowiedź:</u> „Ostatni Mohikanin”, powieść z 1826 r., choć współcześnie bardziej znana poprzez adaptację filmową z 1992 r.• W jaki sposób kadrowany jest dyrygent w porównaniu do pozostałych członków orkiestry? Co to nam mówi o jego postaci? <u>PODPowiedź:</u> Tzw. perspektywa żabia, sprawia wrażenie, że obiekt jest większy niż w rzeczywistości, podkreśla jego władzę, wyższość, dostojność, majestat.
DŹWIĘK I OBRAZ	
Wskazówki dla nauczyciela	Pytania do uczniów
<p>Odtwórz początkową sekwencję dźwięków bez obrazu, aż do sygnału oznaczającego koniec pracy (01:08). Potem ponownie odtwórz fragment, ale już z obrazem.</p> <p>Pokaż sekwencję ujęć od momentu przyścia na próbę do rozpoczęcia wspólnego grania (01:49–04:12).</p> <p>Pokaż scenę wykonywania przez orkiestrę utworu (07:48–08:26).</p> <p>Pokaż sekwencję końcową (08:30–09:00).</p>	<ul style="list-style-type: none">• Jakie dźwięki można wyróżnić? Jak jest ich źródło? Czy komponują się w całość? Co to może oznaczać?• Czy w podanej sekwencji występuje synchronizacja dźwięku i obrazu?• W jaki sposób dźwięk wpływa na pracę kamery i montaż?• Co mogą oznaczać dźwięki orkiestry towarzyszące obrazowi pustego warsztatu?



CZOŁÓWKA I TYŁÓWKA	
Wskazówki dla nauczyciela Wyświetl czołówkę i tyłówkę, porównaj obie sekwencje pod kątem obrazu i dźwięku.	Pytania do uczniów <ul style="list-style-type: none">• W jaki sposób czołówka i tyłówka tworzą kłamerę kompozycyjną?• W której sekwencji występują dźwięki diegetyczne, a w której niediegetyczne? PODPOWIEDŹ: Dźwięki diegetyczne to np. dialog postaci widocznych w kadrze lub muzyka płynąca ze źródła, które jest obecne w kadrze lub którego obecność zakładamy. Dźwięk niediegetyczny to np. muzyka ilustracyjna, nie pochodząca ze świata przedstawionego.• Jakie plany filmowe dominują w czołówce, a jakie w tyłówce? Z czego może to wynikać?• Z czym może kojarzyć się pierwsze ujęcie?• W którym momencie wybrzmiewa ostatni dźwięk w filmie?
UJĘCIE	
Wskazówki dla nauczyciela Wyświetl sekwencję zbliżeń na twarze i dłonie bohaterów, w szczytowym momencie grania utworu (08:03–08:26). Wyświetl ujęcie syreny parowej (00:58–01:10).	Pytania do uczniów <ul style="list-style-type: none">• Co ta sekwencja zbliżeń mówi o bohaterach? W jaki sposób dopełnia ich charakterystykę? Co film straciłby na braku tych ujęć?• Jaka funkcję pełni syrena parowa w życiu bohaterów?
TRANSFORMACJE RODZAJOWE	
Wskazówki dla nauczyciela Tę część przeprowadzamy po uprzedniej, szczegółowej analizie filmu.	Pytania do uczniów <ul style="list-style-type: none">• W jaki sposób napisać ogłoszenie o występie orkiestry z filmu? Co warto zaakcentować?• W jaki sposób poprowadzilibyście Facebooka orkiestry, a w jaki Instagrama?• Jak, przy wykorzystaniu współczesnych technik, można by nakręcić film Kazimierza Karabasa? Co można ulepszyć? Co tak powstały obraz by na tym stracił, a co zyskał?



II. KLUCZOWE PYTANIA

PRACA KAMERY

- W jaki sposób można rozumieć ujęcie otwierające film?

PODPOWIEDŹ: Jedna z możliwych interpretacji – iskry na ciemnym tle wyglądają jak rozbłyski na czarnym niebie. Może przywołać to na myśl wielki wybuch lub Boskie dzieło stworzenia, kojarzące się zarazem z aktem artystycznego kreowania rzeczywistości; zapowiedź niezwykłości, po której następuje prozaiczny kontrapunkt w postaci znożnej pracy robotników.

- Jakie plany filmowe dominują na ekranie? Jak filmowane są wnętrza, a jak plenery?

PODPOWIEDŹ: Warto zwrócić uwagę na np. naturalne oświetlenie przy plenerach oraz sztuczne przy wnętrzach; wśród ujęć plenerowych pojawiają się plany ogólne, pokazujące miejsce akcji oraz bohaterów w nim funkcjonujących, przy filmowaniu wnętrza nie ma ku temu możliwości.

- Kiedy dominują plany ogólne, a kiedy zbliżenia?

PODPOWIEDŹ: Im bliżej zakończenia filmu, tym więcej jest w filmie zbliżeń.

- Kamera jest raczej statyczna, czy ruchoma? Kiedy pojawia się w filmie jazda kamery? W jakim tempie się porusza? Jaka może być jej funkcja?

PODPOWIEDŹ: Warto zwrócić uwagę na sekwencję ujęć w przedziale 07:22–07:42.

- Jak pokazany jest dyrygent, a jak pozostali muzykanci?

PODPOWIEDŹ: Dyrygent kadrowany w tzw. perspektywie żabiej, która sprawia wrażenie, że obiekt jest większy niż w rzeczywistości, podkreśla jego władzę, wyższość, dostojność, majestat. Ponadto, jako jedyny ma prawo głosu, wyróżnia się jako bohater indywidualny spośród zbiorowości.

- Jaki związek można wykazać pomiędzy muzyką w filmie a pracą kamery?

PODPOWIEDŹ: Muzyka dynamizuje pracę kamery, jej tempo wpływa na ruch oraz na dobór planów filmowych, a w konsekwencji na montaż.

KOLORYSTYKA

- Czy w filmie brakuje koloru? Co dodałoby, a co zabrało wprowadzenie koloru?
- Na co bardziej zwracamy uwagę poprzez redukcję koloru?
- W filmie zastosowano innowacyjny, jak na owe czasy, sposób oświetlenia – górne, zamiast boczne. Czy jest to widoczne?

PODPOWIEDŹ: Boczne światło ograniczyłoby znacznie możliwości ekipy w małej, ciasnej, wypełnionej ludźmi przestrzeni. Warto zwrócić uwagę skąd pada światło na głowy bohaterów, np. w dwóch ujęciach w przedziale 07:53–07:56.

POSTACI

- Czy można wyróżnić pojedynczych bohaterów, czy raczej mamy do czynienia z bohaterem zbiorowym?
- Jak można scharakteryzować bohatera zbiorowego, a jak bohatera indywidualnego?
- Co łączy bohaterów?
- Kto może identyfikować się z bohaterami?

PODPOWIEDŹ: Pasjonaci, amatorzy, miłośnicy. Ludzie, poświęcający sporo czasu na swoją pasję, nie kierując się przy tym motywacją finansową.

- Czy dyrygent jest postacią pozytywną?

PODPOWIEDŹ: Dyrygent jest postacią ambiwalentną, należy wykazać jego pozytywne, jak też negatywne cechy.



- Dlaczego bohaterowie tworzą orkiestrę dętą? Jakie może być znaczenie tworzenia orkiestr dętych w środowiskach lokalnych?

NARRACJA

- W jaki sposób wyłania się właściwy temat filmu? Jaka sekwencja go poprzedza?
- Jakie informacje przynosi plansza tekstowa? Jaki idzie za nią ładunek emocjonalny? Czy jest niezbędna?
- W filmie zrezygnowano z głosu lektora, co nie było wówczas typowe dla dokumentów. Czy brakuje tego w niektórych fragmentach?
- W jaki sposób można rozumieć ostatnią scenę?

MIEJSCE AKCJI

- Jakie miejsca akcji możemy wyróżnić? Za pomocą jakich środków są filmowane?

PODPowiedź: Warsztat w zajezdni tramwajowej oraz salka prób. Warsztat widzimy z zewnątrz i wewnątrz. Mamy tu do czynienia z tzw. ujęciem ustanawiającym w planie ogólnym, możemy naprawdę zorientować się, gdzie jesteśmy, gdzie będzie toczyć się akcja. W salce dominują plany pełne, średnie, zbliżenia. Kamera skupia się na bohaterach, o miejscu akcji dowiadujemy się głównie z kontekstu.

- Kim są dla widza bohaterowie w zależności od miejsca akcji, w jakim przebywają? Czy dałoby się utworzyć z „Muzykantów” dwa odrębne filmy?
- W których momentach następuje poszerzenie przestrzeni poprzez dźwięki spoza kadru?

PODPowiedź: Warto zwrócić uwagę na sekwencję ujęć od przyjscia robotników na próbę do rozpoczęcia wspólnego grania, jak również na wypowiedzi dyrygenta.

UJĘCIA

- Kiedy dominują w filmie ujęcia długie, a kiedy krótkie? W jaki sposób zmienia to narrację?
- Czy film składa się z dużej, czy z małej liczby ujęć? W jaki sposób duża lub mała liczba ujęć może wpłynąć na odbiór dzieła przez widza?

MUZYKA I DŹWIĘK

- W których fragmentach filmu przeważa dźwięk, a w których muzyka?
- Kiedy mamy do czynienia z dźwiękiem i muzyką w diegezie, a kiedy poza diegezą?

PODPowiedź: Dźwięki diegetyczne to np. dialog postaci widocznych w kadrze lub muzyka płynąca ze źródła, które jest obecne w kadrze. Dźwięk niediegetyczny to np. muzyka ilustracyjna, nie pochodząca ze świata przedstawionego.

- Jakie inne dźwięki, niż te wydawane przez instrumenty, sugerują nam, że oglądamy film o orkiestrze?
- Jak muzyka wpływa na narrację?
- Jakie instrumenty możemy rozpoznać w ścieżce dźwiękowej?

PODPowiedź: Przypomnij pojęcie instrumenty dęte oraz ich podział na drewniane, blaszane i klawiszowe. Podaj przykładowy skład orkiestry dętej – np. instrumenty drewniane: flety, oboje, fagoty, klarnety, saksofony; instrumenty blaszane: trąbki, rogi, puzony, tuby, sakshorny + instrumenty perkusyjne.

- Jaki jest nastrój utworu muzycznego, granego przez orkiestrę? Z czym się kojarzy?
- Czy któryś z uczniów był kiedykolwiek w filharmonii lub operze? Jakie zauważa podobieństwa owych muzyków z reprezentacyjną orkiestrą warszawskich tramwajarzy, a jakie różnice?



Filmoteka Szkolna

- Czy w filmie występują dialogi? Czy możemy w pełni je zrozumieć? Kto tak naprawdę ma głos?

PODPOWIEDŹ: Występują dialogi, ale nie słyszymy ich wyraźnie, w przeciwieństwie do wypowiedzi dyrygenta. „Zdolność mówienia” dodatkowo potęguje jego odrębność i zdystansowanie oraz podkreśla, że góruje on nad „muzykantami”.

MOTYWY

- W jakich innych filmach orkiestra występuje jako motyw przewodni?

PODPOWIEDŹ: „Orkiestra” (reż. Mark Herman, 1996), „Koncert” (reż. Radu Mihaileanu, 2009).

- W jakich innych filmach muzyka ma kluczową rolę?

PODPOWIEDŹ: „Amadeusz” (reż. Miloš Forman, 1984), „Whiplash” (reż. Damien Chazelle, 2014).

- Czy postać dyrygenta można porównać do innych postaci filmowych? Może któraś z nich była nawet kadrowana w podobny sposób? To raczej pozytywni czy negatywni bohaterowie?
- W jaki sposób realizuje się w filmie motyw pasji? Jakie inne teksty kultury są związane z tym motywem?

PODPOWIEDŹ: Filip Mosz z „Amatora” K. Kieślowskiego [film wraz z omówieniem dostępny w Filmotece Szkolnej, [Lekcja 21: Kino o kinie](#)], John Keating ze „Stowarzyszenia umarłych poetów” P. Weira, Julian Ochocki z „Lalki” B. Prusa, Tomasz Judym z „Ludzi bezdomnych” S. Żeromskiego.

KOMPOZYCJA (MISE EN SCÈNE)

- W jaki sposób kontrastują ze sobą dwie przestrzenie zaprezentowane w filmie? Jak bohaterowie w nich funkcjonują?
- Jakie rekwizyty charakteryzują bohaterów na początku, a jakie w drugiej części? Czy wybór danego instrumentu może powiedzieć coś o charakterze bohatera?
- Jak rozmieszczone są postaci podczas próby? Co stałoby się, gdyby dyrygent zamienił się miejscem z jednym z muzyków?

PODPOWIEDŹ: Można poruszyć kwestię hierarchii oraz porównać rolę dyrygenta do innych tego typu figur (np. reżyser teatralny lub filmowy).

- Jaką funkcję może mieć pusta przestrzeń ukazana na końcu filmu?

MONTAŻ

- Jak można określić tempo dzieła? Czy zmienia się ono w trakcie trwania filmu? Co na to wpływa?
- W jaki sposób dźwięk został zmontowany z obrazem?

PODPOWIEDŹ: W początkowych ujęciach próby dźwięki nie są do końca zsynchronizowane, pojawiają się dźwięki pozakadrowe. Potem następuje jednak pełna synchronizacja obrazu i dźwięku.

- Kiedy występuje synchronizacja obrazu i dźwięku?
- Jak montaż w tym filmie wpływa na emocje?
- Co jest głównym czynnikiem, wpływającym tutaj na sposób montażu?
- Co stałoby się, gdyby usunąć z filmu całą ścieżkę dźwiękową? Czy ciągle wszystko byłoby zrozumiałe?



III. POMYSŁY NA ĆWICZENIA

PISANIE I CZYTANIE

- Poproś uczniów, aby wyobrazili sobie, że uczestniczyli w koncercie reprezentacyjnej orkiestry warszawskich tramwajarzy. Niech napiszą krótką recenzję z tego wydarzenia. Podpowiedz uczniom, aby zastanowili się gdzie taki koncert mógłby się odbyć. Jakie utwory zostały wykonane? Czy zdarzyło się coś nietypowego?
- Poproś uczniów o napisanie zaproszenia imiennego na koncert orkiestry dla kolegi/koleżanki z ławki. Przypomnij o zawarciu najważniejszych informacji: kiedy i gdzie odbywa się wydarzenie oraz kto będzie występował. Co jeszcze można przekazać w tej krótkiej formie?
- Zaproponuj uczniom stworzenie CV jednego z bohaterów filmu, który dopiero ubiega się o przyjęcie do orkiestry. Niech wyobrażnia będzie jedynym ograniczeniem.
- Stwórzcie z uczniami listę wszystkich znanych grupie instrumentów muzycznych. Które z nich pojawiły się w filmie?

PODPOWIEDŹ: Np. waltornia (04:41), tuba (05:15), flet poprzeczny (07:08), puzon (07:50), klarnet (07:52).

SŁUCHANIE I MÓWIENIE

- Przygotuj quiz dla uczniów, który będzie polegał na rozpoznawaniu dźwięków konkretnych instrumentów.

PODPOWIEDŹ: Można zorganizować to w formie quizu na platformie [Kahoot](#), a odpowiednie dźwięki wyszukać na YouTube.

- Poproś uczniów, aby spróbowali stworzyć nagranie lektorskie, ilustrujące to, co dzieje się na ekranie. W jaki sposób można zmanipulować materiał? W kontekście tego zadania można także wyświetlić film pt. „Ćwiczenia warsztatowe” [film wraz z omówieniem dostępny w Filmotece Szkolnej, [Lekcja 21: Kino o kinie](#)].
- Przeprowadź z uczniami burzę mózgów i zastanówcie się, dlaczego film nawiązuje do „Ostatniego Mohikanina”?

PODPOWIEDŹ: Akcja toczy się w XVIII-wiecznej, skolonizowanej Ameryce. Trwa wojna pomiędzy Anglią i Francją. Sokole Oko, razem z indiańskimi przyjaciółmi, którzy są ostatnim i przedstawicielami plemienia Mohikanów, ratuje z opresji dwie córki angielskiego dowódcy. Obiecuje eskortować je na tereny kontrolowane przez Brytyjczyków. Obecnie „ostatni Mohikanin” to w znaczeniu przenośnym ostatni przedstawiciel jakiejś grupy lub kontynuator ginących tradycji.

- Zachęć uczniów do dyskusji na temat tego, w jaki sposób „Muzykanci” mogą stanowić komentarz do rzeczywistości PRL-u.

PODPOWIEDŹ: Warto porównać sytuację artystów i robotników w czasie PRL-u i obecnie. Co zmieniło się na plus, co na minus? Warto poruszyć kwestie wolności słowa, cenzury, ale także przywileje klasy robotniczej w okresie PRL-u oraz dotowanie produkcji filmowych przez państwo. Jaka mogła być wówczas funkcja działań artystycznych, a jaka jest obecnie?

ĆWICZENIA PRAKTYCZNE

- Podziel uczniów na grupy. Każdą z grup poproś o stworzenie profilu facebookowego i instagramowego reprezentacyjnej orkiestry warszawskich tramwajarzy. Uczniowie powinni wstawić kilka postów oraz zaplanować kilka kolejnych. Mogą wykorzystać kadry z filmu lub zdjęcia znalezione w Internecie. Zadanie do wykonania na prawdziwych portalach za pomocą nieoficjalnych profili fanowskich.



Filmoteka Szkolna

- Podziel klasę na grupy. Każda grupa otrzymuje wydrukowany na kartce kod QR, po którego zeskanowaniu wyświetla się informacja (tekstowa, filmowa, dźwiękowa) na temat Kazimierza Karasza. Zadaniem każdej z grup jest zaprojektowanie plakatu, który reklamowałby retrospektywę twórczości Karasza na Krakowskim Festiwalu Filmowym lub Docs Against Gravity Film Festival. Każda z grup dostaje inną informację, która powinna zdeterminować inny rodzaj plakatu. Dodatkowo rozdaj materiały na kartkach (zdjęcia, fragmenty informacji), które mogą posłużyć do stworzenia plakatowego kolażu.

PODPOWIEDŹ: Warto skorzystać z generatora kodów QR <https://www.qr-online.pl/> oraz portalu [Fototeka](#).

ZADANIA AKTYWIZUJĄCE

- Czy uczniowie grają na instrumentach? Poproś ich o przyniesienie instrumentów na lekcję (ewentualnie zapewnij także wcześniej salę z pianinem/fortepianem). Po wyłączeniu z filmu ścieżki dźwiękowej, uczniowie tworzą do obrazu własny, improwizowany podkład muzyczny, który może zawierać również elementy wokalne.

KSZTAŁCENIE WIELOKIERUNKOWE

- Zaproponuj uczniom wykonanie projektu w grupach. Niech poszukają wśród rodziny i/lub znanych pasjonatów, którzy zbierają się po szkole/pracy, aby wspólnie coś tworzyć (grupa teatralna, ekipa filmowa, zespół sportowy, grupa muzyczna). Poproś ich o napisanie na ten temat mini-reportażu, nagranie podcastu lub nakręcenie filmu za pomocą dostępnych środków.
- Praca w grupach, najlepiej w pracowni komputerowej. Poproś uczniów, aby spróbowali stworzyć audiodeskrypcję do filmu (po wcześniejszym omówieniu pojęcia i zaprezentowaniu przykładów), do momentu rozpoczęcia próby przez orkiestrę. Czym to zadanie będzie różniło się od zrobienia lektorskiego głosu z offu? Poproś uczniów, aby pamiętali, żeby najpierw napisać kwestie łącznie z właściwym czasem filmu i tempem, w jakim mają być wypowiedziane. Następnie stworzyli nagranie w możliwie wyciszonym miejscu w szkole. Potem pozostaje zmontowanie nagrania z filmem. W ograniczonych warunkach może być to jedynie zapis i odczytanie audiodeskrypcji z jednoczesnym wyświetleniem filmu.
- Poproś uczniów, aby pracowali indywidualnie – każdy powinien postawić się w roli reżysera, który próbuje uzyskać dofinansowanie na swoją produkcję i napisać tzw. eksplikację reżyserską, czyli dokument, w którym dokładnie opisze pomysł na film o reprezentacyjnej orkiestrze warszawskich tramwajarzy. Celem tego opisu jest przekonanie osoby decyzyjnej, że powinna przeznaczyć pieniądze na film – co jest wyjątkowego w pomysle, co innowacyjnego, do jakich tekstów kultury się odnosi? Następnie poproś uczniów o przećwiczenie w parach roli reżysera i producenta – jakich argumentów byłoby lepiej użyć w czasach powstania filmu Kazimierza Karasza, na przykład podczas rozmowy z ówczesnym przedstawicielem Ministerstwa Kultury.

PODPOWIEDŹ: Można zarysować dla kontrastu uwarunkowania produkcji filmowej w okresie PRL-u, doczytać informacje na temat funkcjonowania zespołów filmowych oraz cenzury.

Wykorzystano format analiz filmoznawczych przygotowany na podstawie opracowań British Film Institute.

Organizator:



Współfinansowanie:

